

УДК 342:340:341.01

М. В. Процишен

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного та адміністративного права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
державний уповноважений
Антимонопольного комітету України

СУБ'ЄКТИ КООРДИНАЦІЇ ТРАНСКОРДОННИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

Статтю присвячено актуальним організаційно-правовим питанням діяльності суб'єктів координації транскордонних відносин у сфері міжнародних телекомунікацій для цілей правотворчості, правозастосування та правової освіти. Висвітлюються результати дослідження та авторські міркування щодо функції координації окремих міждержавних утворень у сфері міжнародних телекомунікацій.

Ключові слова: право, міжнародне право, суб'єкти міжнародного телекомунікаційного права, координація транскордонних суспільних відносин у сфері телекомунікацій.

Постановка проблеми. Значна кількість суспільних відносин за певних умов містить у собі іноземний елемент, зокрема суб'єктів міжнародного права. У будь-якій галузі права у розумінні її триєдиної сутності (як системи правових норм, як на пряму наукових досліджень, як навчальної дисципліни) іноземний елемент визначається потребою міжнародного співробітництва, запозиченням найкращого досвіду інших країн, міждержавних утворень щодо регулювання суспільних відносин на національному рівні держав, пов'язаних із певним предметом (об'єктом) прав. У телекомунікаційному праві іноземний елемент також присутній. Він визначається за суб'єктною ознакою, зокрема у контексті співробітництва держав та інших суб'єктів міжнародного права щодо координації спільних зусиль у спеціалізації, стандартизації і синхронізації організації та експлуатації різних видів телекомунікаційних систем, наданням транскордонних телекомунікаційних послуг.

Наукове визначення спеціальних ознак суб'єктів міжнародного телекомунікаційного права та їх класифікація має важливе значення для формування не тільки теорії міжнародного права, а й теорії телекомунікаційного права у цілому та телекомуні-

каційного права України зокрема. Іншими словами, телекомунікаційне право України тісно пов'язане з міжнародним телекомунікаційним правом, що, у свою чергу, базується на засадах міжнародного права у цілому та його двох складових: міжнародного публічного права і міжнародного приватного права.

Зазначене зумовлено тим, що сфера міжнародних телекомунікацій нині активно впливає на глобалізацію різних сфер суспільних відносин, водночас вона претендує на науковий розгляд її у статусі умовно автономного юридичного феномена, зокрема як предмета правового регулювання такої підгалузі міжнародного інформаційного права, як міжнародне телекомунікаційне право; як предмета правового регулювання такої підгалузі національного інформаційного права, як телекомунікаційне право, що, серед іншого, регулює також відносини з приводу державного управління, державної політики у сфері організації та експлуатації зв'язку (телекомунікації) тощо.

Проведений аналіз наукових і навчальних джерел щодо системних ознак міжнародного телекомунікаційного права, зокрема стосовно його суб'єктів, спонукав міркування про те, що відповідна тематика наукових досліджень поки що не знайшла належного теоретичного висвітлення на

монографічному рівні для однозначного розуміння в українській юридичній науці, практиці та освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі фрагментарні наукові розвідки щодо суб'єктів міжнародного телекомунікаційного права знайшли факультативне висвітлення в опублікованих працях низки дослідників. Серед них звернуто увагу на праці таких учених: І.В. Арістової [1], О.А. Баранова [2], Ю.П. Бурила [3], О.О. Золотар [4], Р.А. Калюжного [5], Л.П. Коваленко [6], В.В. Костицького [7], С.П. Кудрявцевої [8], В.А. Ліпкана [9], О.М. Музичук [10], А.М. Новицького [11], В.С. Цимбалюка [12–17] та ін. Окремі методологічні положення щодо доктринальної структуризації суб'єктів міжнародного телекомунікаційного права знайшли відображення також в опублікованих раніше результатах наукових досліджень автора цієї статті, серед них, зокрема, у фаховому науковому журналі [18].

Мета статті. На основі аналізу результатів загальнотеоретичних і галузевих досліджень пропонується висвітлення окремих із них: щодо формування доктринальних визначень окремих суб'єктів координації транскордонних відносин у сфері міжнародних телекомунікацій на глобальному рівні для цілей забезпечення правотворчості, правозастосування і правової освіти.

Виклад основного матеріалу. Сфера телекомунікації у розумінні її як спілкування людей дистанційно, на великих відстанях із застосуванням різноманітних технологій, засобів у конкретному масштабі часу і простору завжди відігравала важливе значення для забезпечення існування народів, їхньої інформаційної культури, держав, міжнародного правопорядку.

З погляду догматичного підходу та концепції людиноцентризму базові системні положення суб'єктного складу міжнародного телекомунікаційного права можна визначити зі змісту статті 19 Загальної декларації прав людини (прийнятої і проголошеної резолюцією 217A(III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р.): кожна людина має право на свободу шукати, одержувати і поширювати інформа-

цію будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів. Зазначене право реалізується за участю спеціальних суб'єктів організації та експлуатації зв'язку, діяльність яких регулюється і координується державою, її органами влади.

У сучасних умовах глобалізації та розвитку глобального інформаційного суспільства різні історичні способи масової транскордонної телекомунікації (організації спілкування) набули двох основних організаційних форм (видів) за ознаками технологій (засобів, способів) прояву: це міжнародна пошта та міжнародний електров'язок (міжнародні електричні телекомунікації).

Формування інфраструктур зазначених видів телекомунікації на рівні окремих країн викликало потребу спеціалізації, систематизації і синхронізації їх організації та експлуатації на транскордонному рівні для забезпечення координації дистанційного передавання, пошуку й отримання інформації між людьми у заданих технічно і технологічно масштабах простору та часу.

Для вирішення цього завдання між державами було сформовано спеціальні міждержавні формування. За критерієм історичного підходу серед глобальних суб'єктів міжнародного телекомунікаційного права функціонально розрізняються два суб'єкти: Всесвітній поштовий союз (ВПС) та Міжнародний телекомунікаційний союз (МТС).

Як зазначено на офіційному сайті ВПС [20], він є спеціалізованою міждержавною організацією, що регулює міжнародні поштові послуги. Назва ВПС англійською мовою – Universal Postal Union (UPU). Він був створений відповідно до Бернського договору 1874 року. У 1948 році, враховуючи його важливу інтернаціональну роль в організації міжнародної телекомунікації, ВПС став спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй. Членами ВПС нині є 191 країна світу.

Функціонально ВПС відіграє провідну роль у координації діяльності поштових служб окремих країн, тим самим сприяючи постійній активізації поштових послуг, їхній стандартизації для синхронізації правового регулювання діяльності у сфері по-

штового зв'язку на рівні окремих держав. ВПС є головним суб'єктом співробітництва між поштовими службами країн. Він надає рекомендації, є посередником у сфері функціонування поштових служб країн, у разі потреби – надає їм технічну допомогу. Серед його головних завдань такі: сприяння розвитку всесвітньої поштової служби, зростання обсягів поштових відправлень за рахунок впровадження сучасних видів поштової продукції і послуг, поліпшення якості поштового обслуговування клієнтів, здійснення арбітражу щодо поштових послуг. Тим самим ВПС виконує свою головну місію – сприяння спілкуванню між усіма жителями планети. ВПС сприяє формуванню єдиного, глобального поштового простору, що є складовою глобального інформаційного простору, через організацію інфраструктури обміну транскордонними поштовими відправленнями.

Вищим органом ВПС є Всесвітній поштовий конгрес. Він скликається раз на п'ять років для розгляду стратегічних питань поштового зв'язку і визначає загальну перспективу у програмі діяльності. Кожна з держав – членів ВПС зобов'язується обробляти пошту інших держав-членів із застосуванням стандартизованих технологій обробки власної пошти. Будучи ключовим суб'єктом співпраці між національними поштовими службами, ВПС здійснює координаційні заходи щодо поліпшення якості функціонування міжнародних поштових послуг для забезпечення споживачів цих послуг у всіх країнах модернізованими і спрощеними процедурами обробки міжнародної кореспонденції, тим самим формуючи всесвітню мережу сучасних поштових послуг.

ВПС встановлює тарифні ставки, максимальні і мінімальні вагу та розміри, а також умови прийому поштових відправлень, зокрема порядок терміновості для листів, аерограм, листівок, друкованих матеріалів і бандеролей. Він надає приписи щодо методів розрахунку і транзитних зборів (зборів щодо поштових відправлень, що перетинають кордони однієї або декількох країн), зборів у кінцевих пунктах (для усунення невідповідності у вартості поштових послуг). ВПС також встановлює правила для замовлень авіапошти

і відправлень, що потребують особливих заходів поводження з ними, наприклад, таких, що містять інфіковані або радіоактивні речовини. Завдяки діяльності ВПС у міжнародну поштову практику було впроваджено можливість для населення скористатися такими послугами, як рекомендовані відправлення, поштові грошові перекази, міжнародна кореспонденція з квитанцією про оплату відповіді, термінова пошта тощо.

ВПС відіграє провідну роль у певних видах діяльності, наприклад, щодо застосування технології електронного обміну даними поштовими відомствами держав-членів і контролю якості поштових послуг у світовому масштабі. Серед іншого, ВПС надає технічну допомогу в рамках довгострокових проектів, що сприяють оптимізації роботи національних поштових служб. Він також здійснює короткострокові проекти, що можуть включати навчальні цикли, стипендії на навчання фахівців, а також консультації експертів стосовно розвитку, які проводять на місцях заняття і підготовки в таких напрямках, як управління поштовою службою, організація поштових операцій тощо.

Очолюють ВПС генеральний директор і його заступники. У структурі ВПС існує виконавча рада та ради поштових операцій.

Серед структур ООН функціонує також така спеціальна міждержавна організація, як Міжнародний телекомунікаційний союз (МТС). Англійською мовою – International Telecommunication Union (ITU) [21]. В українській інтерпретації назва цієї міждержавної організації визначається більш праксеологічно, за основною її функціонально-технологічною ознакою: Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ). Це міжнародна організація, яка визначає стандарти (за термінологією МТС – рекомендації, англ. *Recommendations*) в галузі електричних телекомунікацій, зокрема радіотелекомунікацій. МТС вважається міжнародною організацією, яка має давню історію. На її прикладі можна спостерігати функціональну трансформацію, що відбувалася під впливом масового впровадження нових здобутків науково-технічного прогресу у сфері телекомунікації в окремих країнах, що з часом набували ознак тран-

скордонних суспільних відносин. Так, МТС було засновано в Парижі 17.05.1865 р. під назвою Міжнародний телеграфний союз (фр. *Union Internationale du Telegraphe*). З часом, у результаті інтеграції проводового (дротового) телеграфу з можливостями радіозв'язку на МТС було покладено функцію розподілу радіочастот на міжнародному рівні, пізніше – організацію міжнародної телефонії та організацію радіозв'язку у цілому, стандартизацію телекомунікаційного обладнання. З 1947 року МТС офіційно має статус спеціалізованого агентства ООН і штаб-квартиру в Женеві (Швейцарія). У 1956 р. в результаті чергової реорганізації МТС був сформований Міжнародний консультативний комітет із телеграфії і телефонії (International Telephone and Telegraph Consultative Committee, ССІТТ). У подальшому цим Комітетом були закладені основи стандартизації технологій комп'ютерних мереж телекомунікації. Основними підрозділами МТС у той час також були: ССІР (International Radio Consultative Committee – Міжнародний консультативний комітет із радіозв'язку) і ІФРВ (International Frequency Registration Board – Міжнародна рада з реєстрації частот). У 1990 р. у МТС було створено Раду з розвитку телекомунікацій у країнах, що розвиваються (Telecommunications Development Bureau, ТДВ). У 1992 р. на позачерговій Женевській конференції була проведена структурна реформа МТС. Були сформовані три сектори:

1) сектор радіозв'язку (Radiocommunication Sector, ІТУ-Р) – до нього було консолідовано загальні функції комітету з радіозв'язку ССІР. Також до компетенції ІТУ-Р належить міжнародний розподіл радіочастотного спектру й орбіт штучних супутників зв'язку;

2) сектор стандартизації телекомунікацій (Telecommunication Standardization Sector (ТSS), ІТУ-Т) – до нього консолідовано частину повноважень ССІТТ, а також окремі функції комітету з радіозв'язку ССІР, зокрема ті, що пов'язані з виходом засобів радіозв'язку на електронні телекомунікаційні мережі загального застосування (користування);

3) сектор розвитку (Telecommunication Development, ІТУ-Д) – ним визначаються

проекти міжнародних стратегій і політики розвитку глобальних систем електрозв'язку (електронних телекомунікацій).

Нині серед основних завдань діяльності МТС визначені такі: доступність інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) – забезпечення рівних умов зв'язку для всіх; широкосмуговий електрозв'язок – прийнятні за ціною, повсюдно поширені широкосмугові мережі електрозв'язку; кібернетична безпека (кібербезпека); телекомунікації у надзвичайних ситуаціях; Інтернет.

В історичному аспекті в контексті трансформації статусу суб'єктів міжнародно-приватного телекомунікаційного права в суб'єктів міжнародно-публічного права пропонується звернути увагу на виникнення такої міжнародної організації, як Корпорація з присвоєння імен і номерів в Інтернеті (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers, ІСАНН). На прикладі ІСАНН можна спостерігати як децентралізований підхід до організації міжнародних телекомунікацій (із самоорганізації) трансформується в інший підхід – централізованого адміністрування внаслідок усвідомлення необхідності координації окремих функцій у сфері телекомунікацій. Так, у 1994 р. Національний фонд науки США, який здійснював управління ключовою інфраструктурою Інтернет, прийняв рішення передати управління системою доменних імен субпідряднику – приватній компанії Network Solutions Inc (NSI), зареєстрованій у США. Проте інтернет-спільнота негативно відреагувала на такі трансформації, що призвело до т. зв. «війни DNS». Для вирішення проблеми було залучено міжнародні організації і держави. В результаті у 1998 р. було досягнуто домовленостей щодо створення нової функціональної організації – ІСАНН. З того часу дискусії з питань управління Інтернетом визначаються підвищеною активністю і залученням урядів держав [23].

Нині Інтернет, подібно до таких електричних телекомунікацій, як радіо і телебачення, поступово трансформується із засобу дистанційної електронної комунікації у глобальний засіб масової інформації. Зазначене зумовлює долучення до вирішення окремих функціональних про-

блем транскордонних телекомунікацій інших суб'єктів міжнародного права. Серед них слід виокремити такі глобальні організації, що працюють під егідою ООН, як: ВОІС – Всесвітня організація інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization, WIPO), СОТ – Світова організація торгівлі (World Trade Organization, WTO), ЮНСІТРАЛ – Комісія Організації Об'єднаних Націй з питань міжнародної торгівлі (United Nations Commission on International Trade Law, UNCITRAL), ЮНКТАД – Конференція ООН з торгівлі та розвитку (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD), ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (United Nations Educational, Scientific and Cultural, UNESCO) та ін.

З огляду на об'єктивні обмеження щодо викладу результатів дослідження в контексті перспектив подальших наукових розвідок щодо суб'єктів міжнародного телекомунікаційного права пропонується звернути увагу на потребу визначення системи спеціалізованих організаційних структур Європейського Співтовариства, зокрема тих, що утворені країнами Європейського Союзу.

Висновки і пропозиції, сформульовані у ході дослідження зводяться до такого.

1. Визначення суб'єктів міжнародного телекомунікаційного права, поряд з його об'єктами і змістом відповідних правовідносин, має важливе значення для теорії національного телекомунікаційного права, зокрема для вдосконалення правотворчості, правозастосування і правової освіти.

2. У сфері організації міжнародних телекомунікацій склалася традиція стосовно обов'язкового визначення в окремих країнах спеціальних, функціонально зумовлених суб'єктів управлінської взаємодії (координації) з міждержавними суб'єктами – адміністраціями зв'язку. Функції таких національних органів мають певним чином екстраполюватись на функції відповідних структур міжнародних організацій. Зазначений аспект міжнародного права повинен знаходити відображення у системі національного законодавства, зокрема в ході його реформування і модернізації.

3. У перспективі окремого дослідження заслуговує уваги систематизація суб'єктів координації у сфері організації та експлуатації систем міжнародних телекомунікацій у такому сегменті, як адміністрування телекомунікацій у просторі Європейського Союзу у цілому та країн Європейського Союзу зокрема.

Список використаної літератури:

1. Арістова І.В. Державне регулювання телекомунікаційного розвитку в Україні: організаційно-правові аспекти / І.В. Арістова // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2001. – № 1. – С. 117–125.
2. Баранов А.А. Правове регулювання доступу на ринок телекомунікацій / А.А. Баранов // Інформація і право. – 2011. – № 2. – С. 32–38.
3. Бурило Ю.П. Організаційно-правові аспекти лібералізації державного регулювання у сфері телекомунікацій / Ю.П. Бурило // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 7. – С. 86–89.
4. Золотар О.О. Правова охорона як складова інформаційної безпеки : [монографія] / О.О. Золотар. – К. : ПанТот, 2011. – 100 с.
5. Основи інформаційного права України : [навч. посіб.] / В.С. Цимбалюк, В.Д. Гавловський, В.М. Попович та ін. ; за заг. ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного, П.В. Мельника. – К. : Знання, 2009. – 414 с.
6. Коваленко Л.П. Теоретичні проблеми розвитку інформаційного права України : [монографія] / Л.П. Коваленко. – Х. : Право, 2012. – 248 с.
7. Електронна торгівля (правовий аспект регулювання) : [монографія] / А.М. Новицький, Г.М. Красноступ, В.С. Цимбалюк, В.К. Шкарупа та ін. ; за заг. ред. В.В. Костицького. – К. : МП Леся, 2007. – 212 с.
8. Кудрявцева С.П. Міжнародна інформація : [навч. посіб.] / С.П. Кудрявцева, В.В. Колос. – К. : Слово, 2005. – 400 с.
9. Ліпкан В.А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : [навч. посіб.] / В.А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко, В.М. Желіховський. – К. : КНТ, 2006. – 280 с.
10. Музичук О.М. Сфера зв'язку та інформаційних технологій в Європейському Союзі та в Україні: особливості правового регулювання / О.М. Музичук, О.М. Литвинов, А.Є. Голубов, М.М. Компарський та ін. – К. : Центр учб. літ-ри, 2007. – 156 с.

11. Новицький А.М. Правове регулювання інституціоналізації інформаційного суспільства в Україні : [монографія] / А.М. Новицький. – Ірпінь : НУ ДПС України, 2011. – 444 с.
12. Цимбалюк В.С. Науково-доктринальні положення щодо методологічних установок систематизації законодавства про інформацію / В.С. Цимбалюк // Інформація і право. – 2015. – № 2 (14). – С. 76–83.
13. Цимбалюк В.С. Структуризація міжнародного інформаційного права у правознавстві / В.С. Цимбалюк // Правова інформатика. – 2009. – № 2 (22). – С. 25–30.
14. Цимбалюк В.С. Телекомунікаційне право як підгалузь інформаційного права України / В.С. Цимбалюк // Актуальні проблеми національного законодавства : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конфер. з між нар. участю (м. Кропивницький, 18 жовт. 2016 р.). – Вип. 53. – С. 93–95.
15. Цимбалюк В.С. Інформаційне право (основи теорії і практики) : [монографія] / В.С. Цимбалюк. – К. : Освіта України, 2010. – 388 с.
16. Цимбалюк В.С. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства : [монографія] / В.С. Цимбалюк. – К. : Освіта України, 2011. – 426 с.
17. Цимбалюк В.С. Співвідношення мас-медіа права та телекомунікаційного права як підгалузей інформаційного права / В.С. Цимбалюк // Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства : зб. тез V Всеукр. наук.-практ. конфер. (м. Кіровоград, 2 груд. 2016 р.). – С. 306–309.
18. Процишен М.П. Право про телекомунікації України: з точки зору компаративістики з правом Європейського Союзу / М.П. Процишен // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 5. – С. 225–228. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/78>.
19. Лисенко С.А. Системний підхід у дослідженні інформаційної безпеки підприємств з точки зору теорії гіперсистем у праві / С.О. Лисенко // Європейські перспективи. – 2016. – С. 159–166.
20. Universal Postal Union (UPU) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.upu.int/en/the-upu/the-upu.html>.
21. International Telecommunication Union (ITU) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.itu.int/en/history/Pages/ITUsHistory.aspx>.
22. Сімонян К.М. Пошта як фактор суспільного розвитку / К.М. Сімонян // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2012. – № 63. – С. 87–90.
23. Курбалия Й. Управление Интернетом / Й. Курбалия. – М. : Коорд. центр нац. домена сети Интернет, 2010. – С. 15.

Процишен М. В. Субъекты координации трансграничных отношений в сфере международных телекоммуникаций

Статья посвящена актуальным организационно-правовым вопросам деятельности субъектов координации трансграничных отношений в сфере международных телекоммуникаций для целей правотворчества, правоприменения и юридического образования. Освещаются результаты исследования и авторские рассуждения о функции координации отдельных межгосударственных образований в сфере международной связи.

Ключевые слова: право, международное право, субъекты международного телекоммуникационного права, координация трансграничных общественных отношений в сфере телекоммуникаций.

Protsyshen M. Subjects responsible for the coordination of cross-border relations in the field of international telecommunications

The article deals with important organizational and legal issues of the activity, performed by subjects responsible for the coordination of cross-border relations in the field of international telecommunications for the purposes of law-making, law enforcement and legal education. The results of the research and author's ideas about the coordination functions of some intergovernmental organizations in the field of international communications are highlighted herein.

Key words: law, international law, subjects of international telecommunications law, cross-border coordination of social relations in the field of telecommunications.